

PFU-SAK NR. 162/13

KLAGER: Antirasistisk Senter v. leder Rune Berglund Steen og Det Mosaiske Trossamfund ved forstander Ervin Kohn.

ADRESSE: Postboks 244 Sentrum, 0103 Oslo

TELEFON:

PUBLIKASJON: Dagbladet

PUBLISERINGSDATO: 28.05.2013

STOFFOMRÅDE: Religion

GENRE: Tegning

SØKERSTIKKORD: Krenkelse av livssyn og etnisitet

REGISTRERT: 13.06.2013

BEHANDLET I SEKR.: 13.06.2013; tilsvaarsrunden innledet

BEHANDLES I PFU: 24.09.2013

FERDIGBEHANDLET: 24.09.2013

BEHANDLINGSTID: 101 dager

KLAGEGRUPPE: Interesseorganisasjoner

PFU-KONKLUSJON:

HENVISNING VVPL.:

RETTSBEHANDLING:

OMTALE/ANONYM.:

MERKNADER:

SAMMENDRAG:

Dagbladet publiserte **tirsdag 28. mai 2013** denne tegneseriestripen på vanlig tegneserieplass:

KLAGEN:

Klagere er Antirasistisk Senter og Det Mosaiske Trossamfund ved organisasjonenes ledere. Det anføres fra klagernes side at tegningen må oppfattes som åpenbart antisemittisk. (Antisemittisme defineres normalt som rasemessig begrunnet hat mot jødene; sekr. anm.)

I klagebrevet heter det blant annet:

«Tegningen viser en brutal scene hvor et barn lemlestes av to voksne. Dagbladet har på lederplass 3. juni (vedlagt); sekr. anm.) hevdet at karikaturen ikke er rettet mot jøder, men mot alle som bedriver omskjæring av gutter. De to voksne bærer imidlertid tydelige religiøse kjennetegn som utvilsomt kan tolkes som jødiske, eventuelt også muslimske. Mens mannen kan oppfattes som enten muslimsk eller jødisk (ulike personer vi har forevist tegningen har oppfattet ham ulikt), synes det nokså klart at kvinnen er jødisk. Hun bærer et religiøst hodeplagg av en type som kun forbindes med kvinner innen jødisk tro. Generelt fremstår hun med perlekjedene som den gamle og fordomsfulle stereotypen av en velstående, borgerlig jøde. Hva hun skulle være hvis ikke jødisk, er svært uklart.

I sum mener vi det er en helt rimelig – og nokså åpenbar – forståelse av tegningen at den som et minimum er rettet mot jøder, eventuelt også mot muslimer. At eventuelt to grupper, heller enn bare én, skulle være omfattet, kan ikke etter vårt syn anses å formilde tegningen – heller tvert om. En tegning kan selvsagt fremstå som fiendtlig mot flere grupper samtidig.

Vi mener ikke å hevde at Dagbladets hensikt var å spre antisemittiske holdninger. Det er imidlertid avgjørende at det ikke bare er avsenderen, men også mottageren, som bestemmer en tegnings betydning. Denne tegningen er både så karikert og så brutal at vi mener at det vil være både rimelig og rasjonelt for mottagerne å oppfatte tegningen som fiendtlig mot jøder, eventuelt også mot muslimer.»

Det anføres fra klagerne side tre beveggrunner for klagen. At lesere med jødisk bakgrunn bør slippe å møte tegninger av antisemittisk karakter når de leser avisen. At den påklagede tegningen «kan være egnet til å bekrefte eller styrke antisemittiske holdninger hos lesere som faktisk har slike holdninger». Og at en presseetisk aksept av en slik tegning vil sette en svært lav standard, som også vil innebære at grove karikaturer fra Nazi-Tyskland vil falle innenfor hva som kan trykkes.

Klagerne understreker at det er deres syn at enhver religiøs praksis skal kunne debatteres, og også fremstilles satirisk, men at tegneren i dette tilfellet har valgt et uttrykk som er problematisk. Det anføres til slutt i klagen at klagerne ikke anser Dagbladet å være en antisemittisk avis, men avisen i det foreliggende tilfellet skyter over mål.

Det vises i klagen til Vær Varsom-plakatens punkt 4.3, der det blant annet heter: «Vis respekt for menneskers egenart og identitet, privatliv, rase, nasjonalitet og livssyn.» (*rase* er fra 01.07.2013 endret til *etnisitet*).

FORSØK PÅ MINNELIG LØSNING:

Partene har vært i kontakt med sikte på å løse saken i minnelighet, uten at dette har ført fram.

TILSVARSRUNDEN:

Dagbladet avviser klagen. Avisen uttrykker forståelse for at enkeltpersoner og grupper har tatt seg nær av tegneseriestripen, men avisen kan ikke ha forståelse for slike begrensninger i ytringsfriheten som klagerne legger opp til. Det vises til behovet for stor takhøyde for kritikk

av religioner og religiøs praksis. I det foreliggende tilfellet dreier det seg om forholdet mellom religiøse ritualer og inngrep mot barn og tegningen viser en situasjon der myndighetene lar være å gripe inn fordi handlingen er beskyttet av tro og tradisjon.

Det anføres at det ikke har vært verken avisens eller tegnerens intensjon å fremme antisemittisme. Avisen viser til at den i sin lange historie har vært en konsekvent motstander av rasisme og antisemittisme og at tegneren er en erklært humanist og sterk motstander av rasisme. I tilsvaret anføres det at tegneren har hatt som mål å ikke peke på en bestemt religion, og det vises til flere utsagn fra eksperter som støtter tegnerens syn.

Dagbladet har forståelse for at tegningen oppfattes som brutal, men viser til at det er kommentartegningens funksjon å sette ting på spissen «for å kunne stille ubehagelige spørsmål. «Tegneseriestripen er en del av Dagbladets kommentarvirksomhet, forankret i første kapittel i Vær Varsom-plakaten. Avisen mener derfor klagen må vurderes på samme måte som en kommentartekst.

I sitt tilsvar viser Dagbladet til tidligere uttalelser fra Pressens Faglige Utvalg, og trekker spesielt fram klagen mot bladet Magazinet for publiseringen av de såkalte Muhammed-karikaturene. Avisen mener den foreliggende klagen må vurderes på samme måte som utvalget gjorde den gang. Utvalget konkluderte den gang med at Magazinet ikke hadde opptrådt i strid med god presseskikk.

Avisens tilsvar avsluttes slik: «Jødiske og muslimske talpersoner må tåle at det stilles spørsmålstegn ved den eldgamle tradisjonen om å omskjære guttebarn. All omskjæring av jentebarn er i dag forbudt. Erttertiden vil vise om det også vil bli straffbart i Norge når det gjelder guttebarn. Dagbladet har møtt kritikken mot tegneseriestripen på den måten vi mener slike angrep skal møtes på – med åpne spalter og fri diskusjon. Dagbladet har publisert en rekke artikler og innlegg om reaksjonene for og imot tegneseriestripen.»

Klagerne beklager at man har kommet i en klageprosess med Dagbladet og understreker at de ikke er i tvil om at avisen deler deres grunnleggende verdier i kampen antisemittisme og annen rasisme. De oppfatter at det dreier seg om uenighet mellom venner.

I klagerne tilsvaret anføres det som viktig at det ikke dreier seg om en juridisk prosess, men en klage til et organ som avgir etiske betenkninger. «Vær Varsom-plakatens krav (punkt 4.3) om å *vise respekt* er i så måte ikke et juridisk påbud, men en etisk rettesnor som har svært liten betydning hvis man skal kunne fremstille en av verdenshistoriens mest utsatte grupper som blodtørstige og ondskapsfulle, og uttrykke dette ved hjelp av virkemidler som i så stor grad sammenfaller med en lang antisemittisk tradisjon.»

Klagerne kommenterer Dagbladets anførsel om ytringsfrihetens posisjon slik: «Vi oppfatter uenigheten som utpreget prinsipiell. Dagbladet anfører at ytringsfriheten står over religionsfriheten. Ytringsfriheten står imidlertid ikke uten videre over det vernet både grupper og enkeltpersoner har mot ytringer som er egnet til å spre fordommer og hat. Begrensningene på ytringsfriheten er og skal være marginale. Vi mener imidlertid virkemidlene som er brukt i denne tegningen går langt i å fremme et bilde av jøder (eventuelt også muslimer) som er svært problematisk.»

Det understrekes, med henvisning til tidligere uttalelser fra PFU, at klagen ikke handler om opplevelse av «krenkelse». «Bakgrunnen (for klagen; sekr. anm.) er den konkrete frykten

norske jøder opplever i møte med det hatet som ennå finnes i dette samfunnet. (...) Det sentrale for oss er at tegningen formidler et budskap om jødisk, og eventuelt muslimsk, ondskap. Vår påstand er at hva tegningen betraktet i seg selv rent faktisk formidler, uavhengig av hva som skulle være tegnerens intensjon. Dette er ikke en tolkning som er påklistret tegningen, men som er en naturlig slutning ut fra en rekke elementer i tegningen.» Det anføres at både tegneren og Dagbladet burde forstått at tegningen ville bli oppfattet som antisemittisk.

Klagerne kommenterer Dagbladets anførsel om at tegningen må bedømmes på samme måten som en kommentartekst med å hevde at en tekstlig framstilling av tegningens innhold aldri ville funnet sin vei inn i avisens spalter, fordi den inneholder mer enn "religionskritikk".

Vedlagt tilsvaret fulgte noen eksterne kommentarer samt en samling antisemittiske tegninger.

Dagbladet avviser fortsatt klagen. I sitt andre tilsvaret anføres det at den foreliggende klagesaken handler om et svært viktig prinsipp: «Retten til å kunne kritisere religioner og religiøs praksis, også når formen er karikatur og satire. Dagbladet kan ikke ha forståelse for slike begrensninger av ytringsfriheten som det klagerne i denne saken legger opp til.»

Avisen fastholder at tegneren ikke har hatt som intensjon å peke på en bestemt religion og viser til at begge parter har funnet fram til "sannhetsbevis" til sin fordel. Avisen mener at den som tolker tegningen må stå til ansvar for sin egen tolkning, mens ytreren må stå til ansvar for sin ytring. Det vises til at avisen har møtt kritikken mot tegningen på den måten den mener slike angrep skal møtes; med åpne spalter og fri diskusjon.